

Etiopie

Etiopie je velká, krásná a velmi chudá země, která jako jediná v Africe nikdy nebyla kolonizována (pouze krátce okupována Mussoliniho Itálií). Velká část obyvatel je negramotná a žije pod hranicí chudoby, to znamená za méně než dolar denně. Co to ve skutečnosti znamená v každodenním životě, je pro Evropana velmi obtížně představitelné.

Etiopie se řadí ke kolébkám civilizace jako jedna z prvních zemí, kde bylo zavedeno křesťanství. Období kulturního a ekonomického rozvoje ale střídala ještě delší období úpadku a vnějších a vnitřních konfliktů. Země se v Evropě proslavila statečným a marným odporem proti italské invazi v roce 1936, který kromě odvahy a odhodlání Etiopanů odhalil neschopnost a bezzubost Ligy národů a vznešeného konceptu kolektivní bezpečnosti.

Císařství vystřídal vojenský režim a krvavý socialistický experiment. (podporovaný Sovětským svazem a jeho satelity) provázely statisíce popravených a uvězněných. Miliony také zemřely hladem, v důsledku neúrody, vládní nekompetence či přímého záměru. Etiopie se stala symbolem chudoby rozvojových zemí přenášené v přímém televizním přenosu, ochoty lidí ze zemí vyspělých pomoci v nouzi, ale také symbolem neefektivního využití této pomoci či dokonce jejího zneužití na vyzbrojování vládního vojska v občanské válce.

Etiopie je dlouhodobě zemí s nejvyšší zahraniční pomocí. Téměř v každé vesnici je možno vidět fyzické stopy nějakého zahraničního rozvojového projektu – zejména základní školy a programy na podporu vzdělávání, zdrojů pitné vody, zemědělství, programy pro znevýhodněné skupiny (ženy, sirotky, handicapované).

Realizované projekty poznáte snadno podle velkých cedulí (v různé fázi zašlosti) na okrajích silnic a především podle zděných domečků různých tvarů, nejčastěji však jednoduchého obdélníku, které se tak nápadně liší od místních živelných staveb ze dřeva, plechu a hlíny, v lepším případě kamení.

Úroveň kvality správy podle mezinárodních srovnání je velmi nízká. Samotné nevládní organizace nejsou na vládní úrovni nijak nadšeně vítány, spíše trpěny. Země je přebyrokratizovaná, byrokracie je špatně placená, velmi početná a neefektivní.

Nejde pouze o vládní byrokracii, neefektivnost a nekompetentnost je viditelná všude. Evropané si na svoji byrokracii stěžují, ale proti Etiopii je to perfektně fungující a uživatelsky přátelský organismus.

Občanská společnost a vůbec možnosti a schopnosti běžných obyvatel ovlivňovat dění a rozhodování nad jejich bezprostřední úrovní (např. lokální komunity) jsou velmi omezené. Opoziční aktivity ani v nejmírnějších formách nejsou přípustné. Nevládní organizace domácí i zahraniční (včetně rozvojových projektů) jsou bedlivě sledovány, veškeré jejich aktivity musí být pravidelně, v několikaměsíčních

intervalech vykazovány a kontrolovány. Jsou nicméně země, kde je situace ještě horší. Velmi vítání jsou ovšem čínští investoři.

Škola v Etiopii

V září byla otevřena už druhá základní škola v Etiopii vybudovaná díky finanční podpoře VSEM. Projekt realizovala organizace Člověk v tísni s významnou účastí místních obyvatel. Škola pro 300 dětí se nachází v odlehle vesnici Tinbiri na jihu Etiopie. Stavba je to skromná, ale na etiopské poměry představuje vysoký nadstandard a v Tinbiru zvláště. Pro popis chudoby v Etiopii se Evropanovi obtížně hledají slova. Realita zaostalosti je drastická, bezbřehá a nepochopitelná a snímky současných chatrčí se nijak neliší od nejstarších dostupných snímků počátku minulého století.

Bezútěšnost života lidí na vesnicích a okrajích měst ještě zesilují občasné skupinky (rádoby) honosných hotelů a většinou hodně omšelých administrativních budov (včetně velmi ošuntělého ministerstva školství nebo ministerstva financí a rozvoje). V regionálních centrech nicméně překvapí solidní infrastruktura univerzitních kampusů, alespoň tedy fyzická. Problém je, že tisíce dětí nedokončí ani základní školu (když do ní vůbec dorazí). Standardní etiopská vesnická základka (pokud tedy ve vesnici vůbec nějaká je) se příliš neliší od bezútěšnosti okolních příbytků – okna z plechu, uvnitř temno, otřískané lavice, hliněná podlaha. Učební pomůcky namalované na stěnách.

V Tinbiru má díky VSEM od letošního školního roku několik stovek dětí alespoň základní příznivé podmínky pro vzdělávání. Jejich nová škola je nejkrásnější budova ve vesnici a pro většinu zdejších dětí také první zkušenost s alespoň základními důstojnými životními podmínkami vedle domků rodičů stlučených ze dřeva, bláta a ve výjimečných případech z kamení, bez zdrojů pitné vody a sdílených s domácím zvířectvem.

V řeči čísel jsou statistiky pro vzdělávání právě na prvním stupni základních škol v Etiopii, kam patří i ta naše v Tinbiru v Etiopii depresivní. (Budou na tom její žáci lépe?) V zemi je 20,5 mil. populace ve školním věku, z toho 2,2 mil. nejsou vůbec zapsány do základní školy (prvního stupně). Pouze necelá polovina žáků první stupeň dokončí. Polovina mladé populace je negramotná. Poslední ročník prvního stupně dokončí pouze 40% dívek a 35% chlapců. Podíl absolventů druhého stupně na populaci stejné věkové skupiny představuje pouze 22% dívek a 31% chlapců. Odhadované vládní výdaje na dítě na

prvním stupni dosahují kolem 600 korun ročně.¹ Průměrný počet žáků na učitele je téměř 60. Závislost školství na zahraniční rozvojové pomoci je zásadní, představuje více než 40% celkových veřejných výdajů na vzdělávání.

Rozvojová pomoc

Proč pomáhat v rozvojových zemích? Může to být součást vládní politiky nebo osobního přesvědčení soukromých dárců, součástí kultury, vědomí solidarity. Máte-li tedy osobní přesvědčení, že je správné pomáhat potřebným, je určitě namístě otázka, jaký je dopad takové pomoci. Díky nízké cenové úrovni můžete v rozvojových zemích za málo peněz vytvořit velký a hmatatelný užitek, prospět konkrétní komunitě. Pokud jsou ovšem Vaše zdroje použity kompetentně.

Uveďme nejprve dva povrchní, nicméně velmi názorné příklady. Pro alespoň základní představu je možno použít údaj o nevyčerpaných 5 miliardách z operačního programu Vzdělání pro konkurenceschopnost realizovaného českým ministerstvem školství. Za tuto částku by bylo možné postavit a vybavit v Etiopii 2500 základních škol pro půl milionu žáků. Stavba základních škol v Africe je velmi populární forma pomoci. Je to relativně levné, pokud při výstavbě a zprovoznění vše funguje, jak má (což zdaleka není samozřejmost), rychle realizovatelné a hmatatelné. Mediálně nejslavnější je v tomto ohledu nepochybně vystřízlivění Madony v Malawi. Po megalomanském projektu výstavby exkluzivního internátu pro dívky za 11 mil. dolarů (z nich téměř 4 mil. byly utraceny bez kopnutí do země) se spojila se zkušenou charitou a za celkem 300 tisíc dolarů postupně buduje 10 jednoduchých, minimalistických základních škol.

Afrika je pro podporu vzdělávání vděčným a nepochybně i důležitým cílem. Vzdělávání je vnímáno jako cesta ke snížení chudoby. Tak přímočaré to ovšem není. V rámci Rozvojových cílů tisíciletí (Millennium Development Goals) cíl číslo 2 stanovuje do roku 2015 zajistit, aby mohly děti kdekoli na světě, dívky i chlapci, dokončit základní školu. Africké země mají k tomuto cíli stále hodně (i když různě) daleko.² Rozsáhlá a fundovaná evaluační zpráva o dopadu rozvojové pomoci Velké Británie ve vzdělávání ve východní Africe (kromě Etiopie zahrnuje také Rwandu a Tanzanii, ale na Etiopii připadá

¹ <http://icai.independent.gov.uk/wp-content/uploads/2010/11/DFIDs-Education-Programmes-in-Three-East-African-Countries-Final-Report-3.pdf>, s. 4.

² http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/Finance_EN_web.pdf

největší díl) zdůrazňuje, že samotné zvyšování míry participace ve vzdělávání nestačí.³ Tzv. enrolment rates se alespoň papírově výrazně zvýšily, ale kvalita výsledku a tedy i samotný dopad zůstávají nejasné.

Jak si v tomto úsilí vede rozvojová pomoc České republiky, není zřejmé – evaluace jejího impaktu se provádí velmi omezeně a samotný rozsah této pomoci je malý a spíše roztržitý do velkého počtu drobných projektů. V souhrnu je vytvoření základní vzdělávací infrastruktury nezbytný, ale skutečně pouze minimální předpoklad. Velkou výzvou je především samotné vzdělávání, jeho forma a kvalita, podmínky, kvalifikace a motivace učitelů, podmínky pro samotné žáky (včetně podpory vlastní rodiny), perspektiva jejich dalšího uplatnění. Zavádění nových vzdělávacích postupů (zvnějšku) může narážet na (pasivní) odpor příjemců, který nemusí být ani vědomý, ale prostě odlišný od zavedené vlastní praxe. Velmi poučná je v tomto ohledu i jedna z mála evaluací dostupných pro etiopský projekt realizovaný ČvT.⁴

Výstavba škol a ČvT

Efektivnost samotné podpory pro stavbu škol v Etiopii je vysoká, alespoň pokud je možno soudit z konkrétní zkušenosti projektů financovaných VŠEM a realizovaných ČvT. Podle vyjádření zástupců místních školských úřadů je vzdělávání považováno za prioritu, za příležitost pro osobní rozvoj i rozvoj regionu. Pro vnějšího pozorovatele jsou nicméně některé kontrasty obtížně pochopitelné. Na jedné straně vidíte několik univerzit v regionálním centru se solidní infrastrukturou, a to včetně univerzity státní, na druhé straně chybí zdroje na vybudování základních škol ve vzdálenějších oblastech, tj. ve vesnicích bez kvalitní silniční komunikace.

Pracovníci mise ČvT v Etiopii působí kvalifikovaně a erudovaně, a to ve velmi skromných provozních podmínkách. V co největší míře jsou při realizaci projektů angažováni místní obyvatelé, a to včetně vedoucích pozic. Velký důraz je kladen na aktivizaci místních kapacit, udržitelnost projektů, na odpovědnost samotné komunity.

Otevření školy

Otevření nové školy v Tinbiru byl ohromující zážitek vřelosti a nadšení dokonce i pro regionální návštěvníky a projektové matadory v tísní. Vesničané, děti i dospělí, nadšeně vítali hosty, hodnostáři pronášeli zanícené (a dlouhé) projevy, zazněly i oslavné básně. Samotní domorodí spolupracovníci ČvT byli překvapeni projevenými emocemi místních obyvatel, rodičů i dětí. Samozřejmě to byl povznášející pocit, v evropských poměrech stěží představitelný. Význam tohoto zahajovacího nadšení

³ <http://icai.independent.gov.uk/wp-content/uploads/2010/11/DFIDs-Education-Programmes-in-Three-East-African-Countries-Final-Report-3.pdf>

⁴ http://www.mzv.cz/public/4f/20/20/695373_598948_EvEthiopia2011_FinalEvaluationReport_Aug15.pdf

však přesahuje samotné kouzlo emocionální, barevné a hlučné ceremonie. Doufejme. Protože problém v Etiopii nepředstavuje „pouze“ nedostatek škol a jejich vybavení, ale také špatná docházka. Mnoho dětí musí pomáhat doma rodičům, do školy nechodí vůbec nebo málo. Klíčová je proto motivace rodičů děti do školy vůbec posílat. Snad tedy otevření školy, které bylo pro místní komunitu tak významnou událostí, přispěje k této motivaci. Samotné krásné prostředí nové školy (zejména v kontrastu se školou starou, pokud se takto vůbec dá nazývat) určitě podpoří zájem dětí a takélepší podmínky pro práci učitelů. Posílí vědomí rodičů o významu vzdělávání jako nástroje pro otevření nových příležitostí. Právě jejich omezenost pro etiopské obyvatele a především děti (a další ohrožené skupiny) je pro vnějšího pozorovatele nejviditelnější překážkou rozvoje, naplnění lidské důstojnosti.

